

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”



Adres redactie: ds H. Amelink, Lekdijk 82 b, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Rotterdamse Rijweg 174, Rotterdam-8

H. DE JONG — AMSTERDAM

ADVENT - I

Topvorm als geschiedenismodel

Matth. 1:1-17

Wanneer wij de Bijbel bij het Nieuwe Testament openslaan, krijgen wij direct al op de eerste bladzijde zo'n vijftig namen te verstouwen, waarvan ettelijke ons totaal onbekend zijn. We lijken dan met het lezen een niet aanmoedigend begin te maken. Toch moeten wij deze inleiding van Mattheüs' evangeliebeschrijving niet overslaan. Namen noemen in genealogische volgorde is 'n bijbelse methode om - in telegramstijl - geschiedenis te vertellen. Zo wordt ons als aanloop tot het nieuwtestamentische verhaal de oudtestamentische geschiedenis in uiterste beknoptheid geboden. Want Jezus Christus, van wiens geboorte, optreden, sterven en opstanding straks verteld wordt, is wel van Boven, maar zijn komst in het vlees is in de voorafgaande tijd door God grondig voorbereid: de geschiedenis van Israël is de kraamkamer van de Messias.

Deze geschiedenis van Israël is behalve beknopt ook geschematiseerd weergegeven. Mattheüs schrijft (1:17): 'al de geslachten dan van Abraham tot David zijn veertien geslachten en van David tot de Babylonische ballingschap veertien geslachten en van de Babylonische ballingschap tot den Christus veertien geslachten'. 3 x 14 of wel 3 x (2 x 7) geslachten: dit getal symboliseert de bijzondere zorg, die God besteed heeft aan deze heilige geschiedenis. Men kan er ook nog de combinatie 6 x 7 in horen en dan is, vergeleken met 7 x 7, een volmaaktheid gesuggereerd, die niet af is. De Here heeft Zijn Zoon in de volheid des tijds gezonden (Gal. 4:4), maar de voleinding viel daar niet mee samen.

Bijzonder overzichtelijk is het, dat

Israëls geschiedenis hier in drie gelijke perioden wordt ingedeeld. De eerste periode is die van de opgang van het volk. Voorop de bouw van Israël uit de aartsvaders. Uit de bedding van het beginnende volk, de zonen van Jakob, maakt de lijn van Juda zich los om al klimmend in David de climax te bereiken: David, de koning, — zoals er trots staat (vs 6). Van David gaat het via de judeese koningen die geen van allen de titel meer dragen, langzaam omhoog, totdat het dieptepunt bereikt is, de ballingschap.

Dan is het uit met de glorie van Israël's zelfstandigheid. Bij Jechonias duikt de koningslijn weer onder in de 'broeders'. Vergelijk vs 2: 'Juda en zijn broeders' met vs 11: 'Jechonias en zijn broeders'. Kenmerkend voor de derde periode is dan ook, dat de Davidszoon broeder onder de broeders geworden is, zoals toen Juda nog broeder onder de broeders was. Ondanks de vele namen heeft in deze laatste fase de messiaanse lijn iets anoniems.

Dit bovenstaande bracht mij op de figuur van topvorm-meubelen als model van Israël's geschiedenis, die de messiaanse lijn als pit en merg heeft. Een schuin opgaande lijn, vervolgens een schuin afdalende en tot slot een horizontaal, alle drie stukken van gelijke lengte. Eigenaardig genoeg nu is het laatste stuk toch het meest interessant. De eerste twee vormen de benen van een driehoek met David als glanspunt aan de top. Op deze figuur is van toepassing het bekende: opgaan, blinken en verzingen, dé grondformule van alle vlees. Ook Israël is daaraan niet ontkomen. Maar dat Israël na het 'verzingen' in de ballingschap toch

nóg een periode gekregen heeft, dat is uniek! Daarin is Israël aan de wetmatigheid der geschiedenis ontsnapt.

En waartoe die laatste fase? De eerste is dus die van de opgang. Ergens middenin de lijst van veertien namen komt die van Ram voor. 'Verhevene' — is de betekenis. Hij is de zevende van Abraham en karakteriseert de trotse klim van Abraham naar David, waarbij over de richtertijd wordt heengesprongen als was het een greppel. Deze somberte wordt overschreden. De zevende van David af echter heet Joram en deze naam betekent: 'De HERE is verheven'. Als uitleg van deze naam-betekenis kan dienen het woord bij de profeet Jesaja (2:11, 17): 'Dan wordt de verwatenheid der mensen neergebogen en de trots der mannen vernederd, en de HERE alleen is te dien dage verheven'. Joram is het tegengestelde van Ram.

'Ja, wat Gij hebt gebouwd, breekt Gij met eigen handen' - ps. 89:15 (N. Ber.).

De zevende vanaf Jechonias is nu Zadob en ook deze naam typeert de periode, waarin hij voorkomt. Het is de tijd van de zaddiek, de rechtvaardige en we mogen denken aan het woord van Maleachi, de profeet van na de ballingschap (3:18): 'Dan zult gij tot inkeer komen en het onderscheid zien tussen den rechtvaardige en den goddeloze; tussen wie God dient en wie Hem niet dient'. Door schifting komt dan de rechtvaardige te voorschijn, de persoonlijke, beproefde gelovige, in deze wereld betrekkelijk anoniem, maar bij God bekend. Juist dit maakt de derde periode tot de interessantste! Naar de maatstaven van het Koninkrijk, wel te verstaan. Het is het tijdperk, waarin de uiterlijke glans van Israël verdwenen is en zichtbaar is geworden de onvergankelijke tooi van de zachtmoedige en stille geest, die kostbaar is in het oog van God. Wie denkt hierbij niet aan Jozef, de man van Maria, van wie in dit zelfde hoofdstuk van Mattheüs geschreven staat, dat hij rechtvaardig was (vs 19, St. vert.)?

Zou de geschiedenis van de christelijke kerk niet een weerspiegeling kunnen zijn van die van Israël? Opgaan, blinken en verzingen in de secularisatie van na de franse revolutie, — ja, maar met toch een voortzetting, zij het zonder zichtbare verhevenheid boven het horizontale vlak der geschiedenis. De christelijke gemeente zonder uiterlijke status, maar juist in deze gestalte geschikt als werkplaats van de Heilige Geest, om er de rechtvaardige uit te schiften, de persoonlijke, beproefde gelovige, aan wie het onderscheid duidelijk wordt tussen wie God dient en wie Hem niet dient. Zoek deze rechtvaardige niet enkel in een bepaalde klasse van de samenleving, bij voorbeeld de onderste laag. U vergist u: men treft ze aan als Daniël aan het hof van Babel en als de herders van Bethlehem onder de minst geachten. Zij zijn niet velen, maar ze zijn wel overal.

Naar de maatstaven van het Koninkrijk leven wij misschien wel in de meest interessante tijd van de kerkgeschiedenis, ook nu wachtend op de adventus, de toekomst des Heren.

IN DIT NUMMER

Pagina 353
drs H. de Jong,
Topvorm als geschiedenismodel

Pagina 354
ds Z. G. van Oene,
Waar gaan we heen?

Pagina 356
D. W. L. Milo,
Onze Enige Gezangen

Pagina 358
ds G. Janssen,
Boekbesprekingen

Pagina 359
Prof. C. Veenhof,
Persschouw

Z. G. VAN OENE - ZWOLLE

Waar gaan we heen?¹⁾

(1)

Het is al weer een aantal jaren geleden dat een nederlands cabaretier de vraag waar we heen gaan, beantwoordde met de gevleugeld geworden woorden: Jelle zal wel zien.

Dat antwoord breef de bekwaamheid van een financieel en economisch deskundige.

En deze vraag waar we heen gaan op economisch, maatschappelijk en financieel gebied wordt steeds vaker gesteld.

U zult begrijpen, dat het niet de bedoeling is dáárop vandaag in te gaan, gesteld al dat ik dat zou kunnen.

Het was ook niet de vraag die namens U gesteld werd. U wilde iets horen over de toekomst die de kinderen van God tegemoet gaan. Die staat weliswaar ook niet los van wat ik zo even noemde, maar wij spreken over de verwachting door God ons gegeven voor de toekomst. Over de laatste dingen. De eschata. Dat wat te wachten staat.

■ Toekomstverwachting

Velen houden zich bezig met de toekomst. Prognoses worden opgesteld. Toekomstvisies gelanceerd. Rapporten verschijnen van geleerde en deskundige mensen. Planologen vinden we overal. In dergelijke rapporten wordt de te verwachten situatie geschetst voor het jaar 1980 of voor 2000 als we dat beleven mogen. Velen twifelen daaraan. Veel van die voorspellingen zijn somber. Want men verwacht dat deze aarde door de vervuiling, de verstikking van het leven, niet meer leefbaar zal zijn voor de mens. Water en lucht worden steeds meer verontreinigd. Voedseltekorten zijn er. En dergelijke berichten raken ons soms gevoelig. Alleen maar: die schrik duurt meestal niet lang. Even horen we een vreselijke voorspelling, even beven we voor een catastrofe, die verwacht wordt, maar we moeten weer verder. We gaan weer over tot de orde van de dag. We richten ons met heel ons wezen op vandaag. Zo leven ook veel christenen.

Kerkelijk Leven

Ergens las ik daarvan een tekening:

„Over de laatste dingen spreken wij nauwelijks met elkaar. De toekomstverwachting van de christen is één van de hachelijkste onderwerpen, die men zich tegenwoordig denken kan. Wij zwijgen maar liever over de opstanding der doden, de dag des Heren, het laatste oordeel, hemel en hel. Want wij twifelen en weten niet meer wat deze woorden betekenen. Zij staan los van wat ons in ons dagelijks leven bezighoudt, los van het gezinsleven, los van het werk, van onze contacten en de informatie over het wereldgebeuren. Als we er nog over spreken, dan is het als over een totaal andere wereld, waar we nu part noch deel aan hebben, als iets dat ons overkomt ná alles.

We horen wel veel spreken over het jaar 2000. En ook dan hebben we het gevoel: dat ligt nog zo ver weg om ons er nu eigenlijk al veel zorg om te kunnen maken. Iemand moet al heel veel overredingskracht hebben om ons ervan te overtuigen, dat wij dát nog mee zullen maken en dat het reeds nu voor ons belangrijk is ons met het jaar 2000 bezig te houden.

Maar dan is zeker de eindtijd, de dag des Heren, en alles wat christelijke toekomstverwachting heet, iets dat ver weg ligt en ons nauwelijks raakt.

Het komt hoogstens even bij ons boven naar aanleiding van een sterfgeval en dan vergeten we het weer even snel, als het ons overkomen is. Het leven gaat verder. We staan er niet bij stil: wachten maar af.

We zouden willen, dat dit einde der tijden — voor ieder van ons zeer werkelijk — weer inhoud krijgt. Nu houdt het niet meer in dan een vage angst en een vage hoop, waar we mee blijven zitten, vooral in eenzame ogenblikken.

De verschrikkelijke voorstellingen enerzijds en vooral het

gebrek aan voorstelling anderzijds zorgen ervoor, dat we er maar niet bij stil staan. De eindverwachting lijkt een gebeuren zonder ons, als alles voorbij is, wat ons nu overkomt. We ervaren die niet als een werkelijkheid waarmee wij nu te maken hebben. Daarom is het begrijpelijk dat wij er het zwijgen toe doen. Daarom is dat gespeculeer over de toekomst voor ons van geen belang. We zien er geen verband mee met het leven van nu. Als het iets zou zijn, waar we werkelijk naar uit konden zien, zoals naar vrije dagen, naar vakantie, eindexamen, een geboorte, dan zou het ons wel in spanning houden.

Maar toch, als die eindverwachting een onmisbaar en wezenlijk deel van onze geloofsschat uitmaakt, dan moet er iets anders aan de hand zijn.”

(Conto 13, 4e jaargang no. 14, 27 nov. 1970.)

■ Wat is er aan de hand?

We moeten toegeven dat hier een scherpe tekening gegeven wordt. De toekomst, die van Christus, zegt ons zo weinig. De „laatste dingen” hebben een geringe aandacht in de kerk.

En toch stáát dat geloofsartikel in de apostolische belijdenis: Ik geloof in Jezus Christus... zittende ter rechterhand Gods, die zal wederkomen om te oordelen de levenden en de doden... Ik geloof de wederopstanding des vlees en een eeuwig leven.

En toch spreekt de Heidelbergse Catechismus in zondag 19: „Dat ik... precies dezelfde die zich tevoren om mijnentwil voor Gods gericht gesteld en heel de vloek van mij weggenomen heeft tot een Rechter uit de hemel verwacht, die al zijn en mijn vijanden in de eeuwige verdoemenis werpen zal maar mij met alle uitverkorenen in de hemelse blijdschap en heerlijkheid tot Zich zal nemen.”

Het sluitstuk van onze Nederlandse Geloofsbelijdenis wordt gevormd door art. 37, dat spreekt over het laatste oordeel en dat eindigt met die hunkerende woorden: „daarom verwachten wij die grote dag met een groot verlangen om ten volle te genieten de beloven Gods in Jezus Christus, onze Here.”

Daarom kan de vraag gesteld worden: Betekent dat belijden méér dan alleen maar orthodoxie, méér dan een vastgelegde leerinhoud?

Beantwoordt het christelijk leven werkelijk aan de voor de toekomst gegeven beloven? Wordt wel eens in de gezinnen en tijdens visites gesproken over deze toekomst? En als we erover spreken, hebben we het dan eigenlijk niet over verre en vreemde zaken?

■ Kritiek op de kerk

In een kort geleden verschenen artikel in Elseviers Weekblad (21 april 1973) werd dit geschreven:

„Een interessante illustratie van dit feit vond onlangs plaats toen een jood tegenover een andere jood verklaarde: „Als ik het goed begrijp, gelooft u dat die Jezus van Nazareth dezelfde is als onze messias.”

Antwoord bevestigend.

„Maar dat zou betekenen dat Jezus terugkomt.”

Antwoord bevestigend.

„Maar de christenen geloven dat niet! Je hoort ze er nooit over.”

Niet alleen en allereerst een interessante illustratie, maar ook een schrijnende.

Je hoort ze er nooit ver.

Daar hebt u dan ook een deel van de kritiek die op de kerk en de gelovigen wordt geuit. Met name door allerlei groenen die buiten de kerk leven, wordt dit gesteld: In de kerk leeft men niet meer uit de beloften die over de grote toekomst spreken.

Men staat niet meer voor het open venster om uit te zien naar de komende Christus.

Want het leven wordt gevuld met al wat „in de wereld is: de begeerte van het vlees, de begeerte der ogen en een hovaardig leven.” (I Joh. 2:16).

Waar dat gebeurt, daar is geen plaats meer voor verwachting, daar ziet men geen reden meer op de wachttorens te klimmen en uit te zien. (Hab. 2:1).

Van dit ontbreken van levende hoop wordt de kerk beschuldigd. Die kerk schijnt gesettled te zijn, vastgepind in de wereld van nu. Zij is niet meer op weg, ze kent niet meer de gestalte en het heimwee van de pelgrim, er wordt niet meer gevonden dat reikhalzend verlangen waarvan Paulus spreekt in Rom. 8:18 vv.

Velen leven zonder hoop en zonder verwachting. Geabsorbeerd door de welvaart en de drukte van elke dag.

De aangehaalde woorden uit de belijdenis van de kerk zijn wel mooi, maar ze zijn geworden tot een dode zaak, een versteende hoop.

Daarom wenden velen zich af van de kerk en belanden bij die groepen waar geestdrijverij en geexalteerde toekomstvisies de geesten bezig houden. Want dáár meent men te vinden de levende hoop, dáár denkt men aan te treffen het leven van de eerste christengemeenten, die 's morgens opstonden met de gedachte: Vandaag zou het wel eens kunnen gebeuren dat Hij komt.”

■ Niet het, maar Hij

Men kan hier niet tegen inbrengen dat er toch wel in onze dagen gesproken wordt over de toe-

¹⁾ Toespraak gehouden op de Vrouwencontactdag te Bunschoten-Spankenburg op zaterdag 15 sept. 1973.

komst, over het jaar 1980, over het jaar 2000 en dat velen het einde van de wereld zien komen. Met schrik spellen sommigen die jaartallen.

Zulke schrikbeelden zijn er altijd geweest.

Ik herinner me uit mijn kindertijd een gebeurtenis waarbij de mensen angstig de straat opliepen. Er was midden op de dag een zonsverduistering en de mensen liepen de huizen uit en vroegen: Zou nu het einde van de wereld komen?

Vergaat vandaag de aarde?

Dat vergaan van de aarde, dat was het schrikbeeld. Dat maakte de mensen van streek en zenuwachtig en bang.

Maar U weet het: zo zegt de bijbel het niet.

Niet: het komt, maar God belooft: HIJ komt.

Christus komt terug. Christus verschijnt.

Dan zal het grote werk dat op deze aarde begonnen is, tot voltooiing gebracht worden. „De Vader werkt tot nu toe en Ik werk ook”, heeft Christus gezegd. (Joh. 5:17).

Op die dag zal Hij klaar zijn. Dan zal heel de wereld aan zijn voeten liggen. Hij zal maken een nieuwe wereld.

Ik dacht dat wij er goed aan zouden doen daarop vandaag onze aandacht te richten en ons niet te verliezen in het brede veld van vragen en problemen die hier aan de orde kunnen komen. Ik denk aan de „tussentoestand”, waarover de laatste jaren, met name in het vrijgemaakte leven zo veel gesproken is, aan de opstanding, de eerste en de tweede, aan het duizendjarig rijk, de antichrist, de plaats van Israël, hemel en hel, enz.

Te noemen vallen in verband hiermee tegenwoordige opvattingen over het koninkrijk van God, het verborgen rijk, de horizontalisering van de boodschap van het evangelie, de theologie van de hoop en het optimisme in de goedheid van de mens.

■ Gen. 3:15

We willen ons beperken tot de grote lijn, gegeven in de belofte, door de genadige God uitgesproken in het begin. De wereld en de mensheid en hun geschiedenis worden bepaald door dat woord, eens gesproken op de grens van paradijs en steppe. God sprak dat

woord wel ten aanhoren van de mens (alle troost ligt daar immers in!), maar ook óver de mens tot de vijand. Hij had de mens verleid. Hij, de satan, de duivel, de leugenaar, de mensenmoorder. Hij had de mens losgetrokken van God en vernieling, chaos, onvrede gebracht.

In die machtige belofte uitgesproken bij de puinhopen wordt gezegd: „Ik zal vijandschap zetten tussen U en de vrouw, en tussen uw zaad en haar zaad; dit zal U de kop vermorzelen en gij zult het de hiel vermorzelen.”

Dat woord beheerst de geschiedenis. Ons menselijk leven. Dat is de strijd. Daarover zal het blijven gaan tot de laatste dag.

Wie zal triumpferen? Zullen de krachten die God uit de wereld willen bannen, die de mens tot God willen maken, het winnen? Zal de zege zijn aan de Schepper of aan het schepsel?

Zal de chaos, de ruïne, de vernieling de laatste nacht zijn die dichttrekt over dit bestaan of is er verwachting van leven en licht?

Dáár gaat het om. Daarvoor is de geschiedenis het platvorm. Daarop wordt gevoerd de strijd, waarvan God sprak. En het gaat naar de ontknoping, naar de triumpf van God. Daarheen zijn wij op weg. Dat staat ons te wachten. We gaan naar de dag van Christus, onze Koning.

We zijn niet op weg naar de verstikking van het leven, naar de nacht, naar het donker, maar naar Christus en derhave naar het licht, naar de dag, naar het leven.

Op die marsroute zijn wij gezet door het Lam, dat overwinnen zal, omdat het overwonnen heeft.

■ Het Nieuwe Testament

Heel het N.T. is van die verwachting vol. Daar loopt zo vaak de prediking der apostelen op uit in het boek der Handelingen. (Vgl. Hand. 2:33; 3:21; 5:31 vv; 10:42; 17:30 v.; 23:5 v.; 24:25). Het werk van Paulus wordt daarvoor beheerst: Hij wil niet anders verkondigen dan Christus en die gekruisigd. Hij predikt de Overwinnaar, die opstond uit het graf. Die de dood en de satan en de machten overwon. Die de rebellie, de zonde, de mislukking van de mensen tegenover God verzoende en die (dat is er onlosmakelijk mee verbonden) nu voortwerkt naar de publieke zege voor aller oog. (Fil. 2:10, 11).

Achter dat werk van Christus zit een Goddelijk moeten. Hij moest lijden. Hij moest opstaan uit de doden, de dood kon Hem niet houden en „Hem moest de hemel opnemen tot de tijden van de wederoprichting aller dingen, waarvan God gesproken heeft... Hand. 3:21.”

Góds hand was er in. Góds werkte

voort. De Zoon ook. Hij zit nu aan Gods rechterhand.

Dit zegt het N.T. met grote nadruk: de zege is er al. Het is volbracht.

Wij zijn gekruisigd. Wij zijn met Hem opgestaan. Wij zijn overgezet in het leven, uit de duisternis in het licht.

Dat woord: Het is volbracht! heeft niet voor niets geklonken over Golgotha. Volbracht.

De overwinning is behaald. Het is er al.

Reeds. Nu!

Maar de zekerheid dat in Christus de dag van het heil is aangeboden, betekent niet het einde. Er is nog verwachting.

De bijbel kent ook: nog niet.

We zijn nog niet van de laatste vijand verlost.

Nog is er de kracht van de duivel, nog zijn er de zonde en de dood en het geweld en de verschrikking in deze wereld.

Nog zijn er de tranen, nog de open graven, nog de vernielde levens, nog is er onrecht, nog wordt geweld gepleegd.

Nog is er honger en dood en perversie.

Maar de duivel is overwonnen. De wereld is overwonnen. (Joh. 16:33).

God heeft beloofd: Die op Golgotha overwon, heeft alle macht in hemel en op aarde (Matth. 28:18). Hij komt weer. Dezelfde. Jezus. Hij komt als Verlosser, als Rechter, als Koning, als de Machtige.

Want het werk dat Hij deed, het werk van Golgotha, op Pasen door de Vader gekroond, moet worden geëffectueerd. Uitgewerkt. En dat gebeurt nu in het laatste der dagen.

Daarheen gaan wij. We gaan Hem tegemoet die wederkomt. (Vergelijk I en II Thess.; I Cor. 15).

Wij hebben geen verwachting van deze wereld, van dit leven, van een steeds voortgaande ontwikkeling van dit bestaan. Immers, op Golgotha is openbaar gekomen wat de diepste streven zijn van wereld en mensen. Daar zijn de machten ontroond. Daar zijn ze, alle die aanspraak hebben willen maken of nog zullen maken op het vertrouwen en de verering van mensen, aan de kaak gesteld: niet waard om op te steunen. Te kijk gesteld zijn ze. Neen, van deze wereld komt het niet (Col. 2). Daarom verwachten wij, naar zijn belofte, nieuwe hemelen en een nieuwe aarde. (II Petrus 3:13). Hij komt weer, de Rechter, die de laatste vijand te niet zal doen. (I Cor. 15).

Dat zijn de beloften voor de toekomst. En het is nabij. Het staat voor de deur. Hij komt immers met spoed. Nog maar een korte tijd en het gaat gebeuren. De N.T. verwachting is een geladen verwachting door de haast waarmee het werk zal worden afgemaakt. De geschiedenis, niet afgebroken, maar voortgezet op de grens van

het paradijs, is de worsteling tussen God en de duivel.

Gods Woord van het begin beheerst elke dag. Die strijd komt tot een laatste publieke ontknoping. Het is al beslist. Want het is volbracht. Maar dat wordt straks openbaar, publiek voor ieder.

Ze zullen Hem zien. Het ging God om de mensen. Om hun heil. Om hen tot zijn kinderen te maken. Om hen te zien buigen voor zijn troon.

Daarom moeten mensen kiezen: aan welke kant staan ze, strijden ze, gaan ze?

Wie in Christus gelooft, die is met Hem gestorven en met Hem opgewekt. Die zal gered worden.

Maar wie Hem verwerpt, zal de Rechter straks zien, die niet alleen zal redden, maar die ook moet veroordelen.

■ Vertraging der belofte?

Wanneer dat allemaal precies gebeuren zal, is niet bekend. Men kan uit de woorden van Paulus soms opmaken dat hij meende die dag nog te zullen beleven. Dat is niet gebeurd. Maar dat doet niets af van de kracht van zijn verwachting: het komt spoedig. Plotseling zal die dag er zijn.

Hij zal komen als een dief in de nacht.

De tijd is kort, gecomprimeerd. Ingedikte tijd.

Maar het uur is niet te berekenen.

Men heeft dat altijd weer geprobeerd, van de eerste eeuwen af tot nu toe. Men heeft daarbij gemanipuleerd met de bijbel, vooral met het laatste boek daarvan. Scherpzinnigheid is aan die berekeningen niet te ontzeggen.

Maar het is duidelijk gezegd: die dag en dat uur weet niemand. Alleen de Vader.

We moeten daarover niet speculeren. Daarvoor is het niet gezegd. Dat plotselinge komen, dat niet-kennen van de dag en het uur is alleen reden tot waakzaamheid. We zullen scherp letten op de tekenen der tijden.

Al in de brieven van het N.T. wordt gezegd dat er mensen waren die spraken van een vertraging der belofte. Dat heeft twijfel opgeroepen of het wel zou gebeuren. Maar Petrus zegt: het is onmogelijk dat de beloften niet vervuld worden.

God heeft het gesproken. Ons geloof is geen projectie van eigen denken en begeren, maar antwoord op zijn belofte.

De christelijke hoop is een vaste hoop. Wij hebben het anker der hoop vastliggen in de hemel. (Hebr. 6:18, 19).

Daarom behoeven we ook niet te rekenen. God heeft het gezegd. Het is beloofd.

(wordt vervolgd)

D. W. L. MILO — VIERHOUTEN

ONZE ENIGE GEZANGEN

slot van de inventarisatie

Gezang 19 luidt In den vroegen morgenstond. U zingt die buigings-uitgangen niet meer, wilt u zeggen? En waarom dan wel die Sionieten? Dan had u maar niet voor de Costa moeten kiezen. Deputaten noteerden deze melodie (van Johann Crüger? 1653) weer op gelijke lange noten. De rusten werden door een apostrophe, een ademteken, aangeduid.

In uw kerkboekje (Jongbloed bijv.) vindt u halve en kwartnoten. Het nieuwe Liedboek voor de Kerken (1973) geeft het nog veel moeilijker — maar dat is alleen voor geoefende kerkzangers.

Wanneer u een rust tussen twee regels plaatst, en dat is in ons tempo geen overdaad, dan krijgt u weer enige maatschommeling:

in-den- / vroegen morgen / stond (rust)
heeft-Gods- / Woord zijn Sio / nie-ten- (rust)

Op deze wijze eindigen regels 2 en 4 op een 3/4 maat. Het is enigszins willekeurig, maar het is ordelijk. En er zit systeem in.

Gezang 20, De dag der kroning is gekomen, gebruikt weer een psalm-wijs. Psalm 33 uit het jaar 1554; weliswaar van oudere oorsprong, maar na 1554 niet meer gewijzigd. Dat is goed en wel, mits de intussen herstelde melodie nauwkeurig wordt gelezen. Elke adem-komma (bij Jongbloed bijv.) is een volle rust. En u merkt dat regels 5, 6 en 8 met twee korte noten aanvangen. Een hoge uitzondering: elke psalm-regel pleegt met een lange noot te beginnen en te eindigen.

Regel 7 schijnt op do-si-do te sluiten. Het is echter la-sol-la. Maar laat uw rode potlood in dit geval even rusten: deze sluiting is zo ingeburgerd, dat u haar nimmer herstelt. Ze heeft trouwens ook wel enig recht

van bestaan — maar het bewijs hiervoor valt buiten het kader van dit goede blad.

Gezang 21, de oude bede om de Geest. Veni Creator, al van de oude Christenen afkomstig, gebruikt bij ons de wijs van psalm 134 uit 1554. Tussen elke 2 regels een volle rust als het mag, zoals dat bij psalm-wijzen gebruikelijk is. En zoals authentiek is.

Gezang 22 luidt: Ja, de Trooster is gekomen. De melodie is van Johann Schop uit de 17e eeuw en vraagt om een brede marsmaat. Dat wil zeggen: er gaan 4 tellen in elke 4/4 maat, de rusten meegeteld. Met die rusten valt het mee: ze komen alleen na regels 2, 4, 6, 7 en 9. Maar dat houdt in dat u de regels 1 en 2, regels 3 en 4 achter elkaar doorzingt. Evenzo regels 5 en 6. Evenzo regels 8 en 9.

Hebt u het rode potlood bij de hand? Geef het dan even duidelijk aan in uw kerkboek. Over de verhogingen valt te twisten — maar dit twistpunt hebben onze kerken nog niet ontdekt.

Gezang 23, het Ambrosiaanse Te Deum, zingen wij op de wijs van psalm 89. Geen enkele opmerking.

Gezang 24, „het” Lutherlied. Zoals deputaten het in 1933 schreven was niet minder dan een ramp. De oorspronkelijke schrijfwijze van Luther uit 1533 is echter ook een tikje rampzalig — laten we eerlijk zijn; alleen een geoefend koor kan dit zingen.

De notatie van Jongbloed bijv. — te weten een strenge marsmaat — is nog het beste in praktijk te brengen. Dit houdt echter in dat u de regels 1 en 2 achter elkaar doorzingt. Maar daarmee bent u er niet. U zingt ook regels 2 en 3 aaneen door. Evenzo 3 en 4. Evenzo regels 4 en 5.

Stop. Nu hebt u 2 tellen rust om op adem te komen. En vervolgens krijgt u 2 tellen rust na elke regel. Als het tempo niet te hoog wordt genomen, kunt u snel ademhalend de eerste 5 regels best aaneen zingen. En dit schone strijdlid moet bepaald niet snel worden gezongen.

Hebt u met uw rode potlood al liggende boogjes tussen de 5 regels gemaakt? Fijn, dan kunt u eraan meehelpen, dat uw gemeente dit lied schoon uitvoert. Als uw organist maar enkele steunpunten in zijn gemeente heeft op wie hij kan rekenen, kan hij de fouten er in één zondag uithalen. Voortaan gaat het goed.

—o—

J. MEULINK

„De Ware Kerk”

De vrijgem. geref. kerken zijn jarenlang getijsterd door discussies over „de ware kerk”. Misschien is het woord „discussies” hier wat misplaatst, omdat van een echte gedachtenwisseling meestal weinig terecht kwam.

Ook na onze uitdrijving uit de vrijgem. geref. kerken blijkt er in de kerken binnen verband nog steeds veel verschil van mening. Ds D. K. Wielenga mag dan in „De Schaapskooi” opmerken het heel dwaas te vinden van de vrijgemaakte kerken te spreken als de ware kerken, toch blijft de opvatting, dat de vrijgemaakt geref. kerken de ware kerken zijn, bij velen nog ingang te vinden.

Met name ds D. van Dijk verdedigt nog altijd met grote beslistheid dat de vrijgem. geref. kerken in Nederland de ene ware kerk zijn.

Al dat praten over meer dan één ware kerk opent volgens hem de weg naar de gevaarlijke leer van de pluriformiteit.

Ook de syn. gereformeerden, die onlangs tot de vrijgem. kerken

zijn toegetreden en daarvan per open brief verantwoording hebben afgelegd, zitten er blijkbaar wat mee.

In hun verklaring valt te lezen, dat aan hen in het geheel niet de vraag is gesteld, of voor hen de vrijgemaakte kerk zonder meer de ware Kerk is in onderscheiding van alle andere kerken als valse kerken. Ze zijn dus blijkbaar veel soepeler behandeld dan velen van ons.

In hun verklaring voegen ze daar nog aan toe wel te belijden, dat de Geref. kerken vrijgemaakt „de ware kerk” zijn.

Een nog al duistere verklaring. Immers als je stelt, dat de vrijgemaakte kerk de ware kerk is, houdt dat in, dat alle andere kerken, o.m. de christ. geref. kerken geen ware kerk zijn.

Heel deze warekerkconstructie rammelt en berust ook niet op de Schrift en de belijdenis.

Onlangs heeft ds J. W. Smitt in zijn boek „Levend lidmaat van de kerk” toch weer eens een poging gedaan deze constructie te verdedigen. Hij komt daarvoor met een constructie, die hij ook al in 1949 in het kerkblad voor Overijssel en Gelderland heeft ontvouwd.

Er is, aldus ds Smitt, een kerk, de kerk van Christus. Die kerk heeft twee verdiepingen, een bovenafdeling in de hemel en een benedenafdeling, de ware kerk op aarde.

In Nederland is die ware kerk de vrijgem. geref. kerk (binnen verband uiteraard).

Nu zijn er buiten die vrijgem.

geref. kerk ook wel echte christenen, die God naar Zijn Woord willen dienen.

Deze behoren echter niet tot de ware kerk op aarde, maar komen later wel in de bovenafdeling van de ware kerk in de hemel. Dat is heel in het kort de visie van ds Smitt.

Deze verdiepingenleer van ds Smitt is indertijd door mijn vader bestreden. Daarbij is hem ook een vraag gesteld, die ds Smitt nooit heeft beantwoord.

In iets gewijzigde vorm wil ik hem nu ook die vraag stellen.

Voor de breuk in de vrijgemaakte kerken waren er gelovigen in de kerk, de ware kerk (de benedenverdieping). Ds Smitt zal het met deze stelling ongetwijfeld eens zijn.

Nu zijn door de besluiten van kerkelijke vergaderingen een aantal van deze gelovigen buiten de ware kerk gekomen.

Daarmee behoren ze echter niet meer tot de benedenverdieping van de kerk. Ze zijn dus buiten de ware kerk.

Volgens zondag 21 echter waren ze levende lidmaten van de gemeente door Christus vergaderd en zullen dat eeuwig blijven.

Is dat „eeuwig” nu onderbroken totdat ze na hun sterven weer door Christus tot de bovenafdeling, dus tot de kerk worden toegevoegd?

Is deze constructie van ds Smitt wel schriftuurlijk en confessioneel?

Het is te hopen, dat men in de kerken binnen verband wat meer gaat luisteren naar ds D. K. Wie-

lenga, die schreef: „Er is geen sterveling, die zijn bijbel en belijdenis kent, die de euvele moed zou hebben te zeggen, dat de gereformeerde kerk vrijgemaakt naar art. 31 K.O. de pretentie voert „De enige ware kerk van Christus” te zijn.”

C. VEENHOF - KAMPEN

Kritiek op de synoden

Een wezenlijk kenmerk van de gereformeerde opvatting omtrent de kerkregering is dat de synoden en haar arbeid vallen onder de kritiek van de kerken en haar leden.

Hoe zou dat ook anders kunnen? De kerken zijn de lastgevers en de synoden zijn niet meer dan de lasthebbers!

In de tijd toen er nog van een voluit gereformeerde kerkregering sprake was werd dit recht op kritiek ook ten volle erkend.

Zo schreef dr. Kuiper in 1893: „Voor ons goed en onvervreemdbaar recht om ook over de synode de kritiek van het vrije woord te laten gaan, pleiten we, wijl dit

Dat is niet helemaal waar, helaas. Wij zongen vroeger gezang 18 in gelijke noten, zoals de Evangelische Gezangen dat aangaven. Op een zondag hadden we een jeugdcongres te gast. De jongelui gingen er enthousiast met onze gemeentezang vandoor en zongen de ritmische notatie van Jongbloed. Wisten zij, hoe gasten zich aanpassen aan het plaatselijk gebruik? — Maar goed, voortaan zong onze gemeente gezang 18 ook maar in de ritmische notatie van Jongbloed. — Tot we op een zondag weer een (ander) jeugdcongres te gast hadden. Ook deze jongelui gingen er enthousiast met onze kerkzang vandoor. Ze zongen de gelijke nootjes van de Middelburgse deputaten; inclusief een tel rust na elke regel, dat wel. Wisten zij soms, hoe gasten zich aanpassen aan het plaatselijk gebruik? En sedertdien zingen we dit gezang naar bevind van zaken. Maar toch liever niet.

—o—

Nu zijn we gekomen aan gezang 25. U leze wat bij gezang 22 is geschreven. En neme het rode potlood ter hand.

Gezang 26: u zie gezang 19. Wilt u ook de rusten even in rood aantekenen?

Gezang 27 gaat op de wijs van psalm 66 — een der bekendste psalmen. Er behoeft geen woord aan te worden gewijd.

Gezang 28 is het Hernhutter avondlied, afkomstig uit een beroemd Duits Geistreiches Gesangbuch, 1704.

Het nieuwe Liedboek voor de Kerken geeft de oorspronkelijke, zeer moeilijke, melodie weer. Daar zit natuurlijk iets in: terug te gaan naar de bron. Maar melodieën van minder kwaliteit dan de psalmwijzen gedogen het, door het gebruik te worden vervormd. De stroom der gezongen gebeden slijpt zoveel af en meandert de weerbarstige melodie zo zeer, tot deze hanteerbaar is geworden. Terugkeer tot de oervorm betekent dan vermoedelijk een herhaling van het polijstingsproces. Maar laten we ons ervoor wachten, deze zelfde woorden op de verbastering van onze psalmwijzen toe te passen. Wat daarvan stand hield bewees de allerhoogste kwaliteit ervan. Wat daaraan na 1562 gewijzigd is toont echter duidelijk de verwordingsperiode: de tijd van eigenwillige vroomheid en subjectivisme. Ook dit zou nader kunnen worden aangehouden. Desnoods in dit goede blad, als u het wenst.

Als u met gezang 28 gezamenlijk en in goede orde de eindstreep wilt halen, kunt u het best voor de 4/4 maat kiezen; weliswaar tot drie keer toe afgewisseld met een 6/4 maat en wel in de overgang van regel 2 naar 3; regel 4 naar 5; regel 6 naar 7. Als volgt:

'k Wil U o / God mijn dank be / ta-len, U /
prijzen in mijn / avondlied. Het zonlicht /
moge neder / dalen, maar / Gij, mijn licht, be /
geeft mij niet. Gij woudt mij / enz. Rusten komen in het stuk
niet voor!

—o—

De slotzang, afsluiting van ons schamele bundeltje, is geen probleem. De melodie van gezang 29 is uit een Duitse 18e eeuwse bundel. Ze staat onmiskenbaar in de 4/4 maat en laat zich in rustig tempo als een processielied zingen.

Doordat alle regels op een lange noot eindigen kan rustig adem worden gehaald op de laatste tel van die slotnoot. Dat betekent nu ook weer niet, dat de regels mogen worden afgeknaagd. Regels mogen nimmer worden afgeknaagd. Als u daar oor voor hebt zult u merken, dat 50% van onze kerkzangers de laatste lettergreep van elke zin inslikt. Rare gewoonte, vindt u niet? Waarom zou u die laatste lettergreep dan niet uitspreken, uitzingen? Doe het maar: de zang wordt er welluidender door. En vriendelijker. En eerbiediger.

Dan is er nog een vreemde gewoonte: om dit lied in hoog tempo te beginnen, de tweede helft langzamer te zingen en tegen het slot in breed ritenuto te remmen. Een processielied — weet u nog? Blijf maar maat houden, het zal u goed bekomen.

—o—

Zo, daarmee zijn de Enige Gezangen, althans wat hun melodieën betreft, volledig geïnventariseerd. De teksten nu daargelaten zijn diverse melodieën bepaald niet geslaagd, om het zacht te zeggen. Voor zover ze goed zijn, zijn het geleende psalmmelodieën. En die zijn zonder enig synodaal besluit gerestaureerd, na de jaren 1938 e.v. Voor zover ze niet goed zijn, werden hier aanwijzingen gegeven om ze bruikbaar te maken voor gemeenschappelijke zang. Die aanwijzingen zijn veelal willekeurig — u hebt gelijk. Maar we zitten nu 40 jaar in de chaos van deze onnozele gezangen. Mag er dan eens een voorstel komen ten behoeve van de orde in onze eredienst?

Zeker. Er is een beter voorstel mogelijk. En dat hebben we voor het slot bewaard. Het voorstel: de Enige Gezangen te vergeten voorzover ze niet klassiek zijn; en rond te zien naar betere gezangen, eigentijdse gezangen, nieuwtestamentische kerkliederen!

Ze zijn er meer dan genoeg.

volmaakt overbodig is, met geen woord."

En een poosje later volgde deze exclamatie:

„Men kan zeggen, dat onze kerken, ook over haar meerdere vergaderingen, kritiek **eisen**, en juist doordien ze kritiek niet slechts toelaten, maar eisen, zo onverwinnlijk staan...

Dat zulk een kritiek soms kant noch wal zal raken, spreekt vanzelf; dat zulk een kritiek soms hinderlijk kan zijn, ligt in de aard der zaak, maar dat hindert de kerken Gods niet...

Veel liever dan de gezonde uitwerking, die scherpe kritiek vaak hebben kan, te derven, dragen ze dit onaangename, in ootmoedigheid bereid en geneigd om naar wat juist is te luisteren, en wat onjuist is zonder toorn te laten liggen...

Gaat een Synode zo te werk, draagt ze een hoog karakter en zijn haar besluiten zo rijk en principiële, dat de leden der kerk gevoelen, hoe metterdaad de Heilige Geest voorzat en de vergadering leidde, dan zal de innerlijke binding aan deze autoriteit een zeer sterke zijn...

Bevindt men dat de Heilige Geest in de conciëntie in meerdere of mindere mate tegen zulk een vergadering reageert, dan valt in diezelfde mate uiteraard de band in de conciëntie weg, en wordt veeleer de verplichting geboren... om juist ter sterking van de kerkelijke autoriteit in de toekomst, op wat wond schijnt de vinger te leggen...

Hierin kan men mistasten... Maar

nooit mag men om het uitspreken van zulk een oordeel iemand hard vallen, of iemands ernst verdenken, of zijn broederliefde betwifelen."

Het is goed woorden als deze in de herinnering te houden en ernstig te nemen.

„Isolement"

In ons **Isolement** ligt onze kracht. Of, wilt ge liever een hollands woord, in onze **zelfstandigheid**, in onze **beginselvastheid**, ligt onze kracht.

Dit was steeds het devies onzer vlag.

Zelfstandigheid die, het **heterogene** afstotend, al wat **homogeen** is aantrekt; die, zelf onwrikbaar, ter aansluiting bereidvaardig de hand reikt.

Van 1829 tot nu toe was ik steeds, zo ik meen, aan het zinrijk **adagium** getrouw...

Nee! niet in de **persoon** ligt onze kracht, maar in het **beginsel**.

In de hoogste waarheid dit uit God is, en wier alvermogen zich in de zwakheid van het instrument openbaart. Wanneer ik **zwak** ben, dan ben ik **machig**. Deze Evangeliewaarheid geeft een punt van aanraking in elke sprank van waarheid, die met een dwaalbegrip gemengd is.

(Uit het testament van Groen van Prinsterer)

Een kerkorde en nog wat

Zoals in een voorgaand nummer van Opbouw reeds werd gezegd is het hiërarchische kerkrecht zoals dat, in strijd met de toen geldende kerkorde, sinds 1926 in de Geref. Kerken in praktijk werd gebracht, daarin enkele jaren geleden in een **nieuwe kerkorde** officieel van kracht geworden.

In die nieuwe kerkorde leest men namelijk in art. 27, sub 1.

„De regering van de kerk en het opzicht en de tucht in de kerk zijn toevertrouwd aan haar vergaderingen", en in sub. 2 wordt dan nader gezegd: „Er zijn vier gewone vergaderingen: de kerkeraad, de classis, de particuliere en de generale synode."

Art. 28 sub. 1 luidt dan: „Deze vergaderingen hebben, elk naar eigen aard, een kerkelijk gezag **haar door Christus verleend**."

De onlangs gepromoveerde dr Vlaardingerbroek voerde aan zijn proefschrift o.a. deze stelling toe: „De uitspraak van art. 28 van de nieuwe kerkorde van de Geref. Kerken in Nederland, dat (ook) meerdere vergaderingen een kerkelijk gezag hebben dat haar door Christus is verleend, mist een bijbels fundament en is geschikt om de in genoemde kerken aanwezige neiging tot independentisme aan te wakkeren."

Zoals men weet hebben de „verontrusten" in de Geref. Kerken een compleet program opgesteld

hoe zij handelen zullen indien in een van die kerken naar hun overtuiging niet meer gepreekt en gecatechiseerd wordt in overeenstemming met de confessie. Men zal dan o.a. overgaan tot het organiseren van alternatieve kerkdiensten en catechisaties.

In een dagblad las ik in verband daarmee het volgende bericht: Er is „in de Gereformeerde pers al een uitvoerige discussie geweest over de toelaatbaarheid van de alternatieve kerkdiensten van de verontrusten. Prof. dr Kl. Runia betoogde dat hij er tegen was omdat de kerkorde het verbod en prof. dr D. Nauta was het weer volstrekt oneens met prof. Runia, want er wordt al zoveel gedaan buiten de kerkorde in de Geref. Kerken dat de verontrusten hun gang wel mogen gaan!" Er is in de Geref. Kerken — en ook bij prof. Nauta — wel heel veel veranderd sinds 1944!

„Lees en Versta"

Er zijn nog enkele exemplaren beschikbaar over de brief aan de Galaten van de hand van ds H. Amelink.

Bestellen per giro no. 575663 ten name van G. de Kruijff, Troelstralaan 252 te Utrecht.

Prijs per 1 ex. f 1,75; per 5 ex. f 7,50; per 10 ex. f 14,—; per 20 ex. f 27,—. Elke volgende 10 ex. f 13,50 meer.

Boek- besprekingen

J. Kamphuis:
Altijd met goed accoord.
Uitgave van Ton Bolland, v.h.
H. A. van Bottenburg B.V.,
Amsterdam 1973.

Ter gelegenheid van zijn 25-jarig jubileum als predikant gaf prof. Kamphuis op verzoek van de uitgever deze bundel opstellen in het licht. Ze zijn allen geschreven in de tweede helft van deze 25 jaar, lezen we in het Ten Geleide. De titel is ontleend aan Datheen's berijming van Ps. 119:63 en wil de eensgezindheid in de gemeente van Christus tot uitdrukking brengen; de bundel is opgedragen aan de kerken die prof. Kamphuis als predikant heeft gediend.

De meeste opstellen zijn van kerkhistorisch of kerkrechtelijke aard. De volgende vonden in deze bundel een plaats: Om het recht van Gods liefde / Over het historisch-canonisch werk van prof. P. Deddens / Deelgenoten in verantwoordelijkheid / Over de affaire-Steketea aan de Theologische School te Kampen in de tachtiger jaren van de vorige eeuw / De Avondmaalsbrief van Cornelis Hoen; Het Gereformeerd karakter van het „Schriftgeloof” van prof. dr S. Greijdanus; Nieuwe typen van geschiedbeschouwing; Diakenen en kerkeraad; De kerk een corporatieve persoonlijkheid? Deze opstellen zijn zonder uitzondering boeiend, met kennis van zaken en met brede literatuurverwijzing geschreven. Uiteraard is het ene van meer actuele betekenis dan het andere. Mee vanuit dit oogpunt las ik de laatste twee wel met de meeste interesse. De wijze, waarop prof. Kamphuis aantoont dat er geen tegenstrijdigheid is tussen de belijdenis en de kerkorde in hun spreken over de kerkeraad (met al of niet de diakenen erbij), is overtuigend en knap. Of een speciaal opzicht van de ouderlingen (als kerkeraad) over het werk van de diakenen en niet maar over hun ijver daarin bijbels te funderen is, zou m.i. nog wel eens nader bekeken kunnen worden. Speelt misschien de reeds vroeg begonnen onderwaardering van het diakenambt ook ons nog wel eens niet parten?

Maar dit terzijde: een bundel boeiende opstellen, door Ton Bolland keurig uitgegeven.

☆☆☆

Dr M. J. Arntzen:
Ootmoed of hoogmoed

In dit bij Oosterbaan & Le Cointre uitgegeven geschrift van tegen de 150 pagina's wijst dr Arntzen de gevaren van de „nieuwe” theologie aan, zoals zij zich met name laat gelden in de Geref. Kerken (synodaal), met welke kerken de auteur voor enige jaren gebroken heeft. Maar uit heel dit geschrift blijkt dat hij er om zo te zeggen toch niet „los” van is. Hij worstelt in dit boek tegen de heersende mentaliteit in deze kerken in, waarschuwend, ontdekkend, weerlegend om nog iets

goeds voor deze kerken te bewerkten.

In het slot geeft hij aan de veront-rusten aanwijzingen hoe zij te handelen hebben.

Het boek is eenvoudig geschreven, maar verraaft de hand van een bekwaam theoloog. Kernpunten, waar het in de huidige worsteling der geesten om gaat, worden er uitgelicht en duidelijk aangegeven. De indeling in hoofdstukken laat dit direct zien: De eeuwige God des verbonds of aardse reisgenoot / Over het geloof in God / Gods onfeilbaar Woord of feilbare menselijke inzichten / Over het gezag van de Heilige Schrift / Uitverkoren gemeente of wereldse pressiegroep / Over de heilige, algemene, christelijke kerk / Getuigen voor de waarheid of capituleren voor de dwaling / Over de zg. dialoog.

Onder deze hoofden worden veel onderwerpen ter sprake gebracht en passeren heel wat schrijvers de revue. Een groot aantal noten dient ter verificatie van de tekst en biedt soms ook gelegenheid tot verdere polemiek.

Wie wil weten wat er momenteel aan de hand is in de Geref. Kerken (synodaal) kan in dit met diepe eerbied voor de hoge God en Zijn heilig Woord geschreven werk van dr Arntzen goed terecht. Natuurlijk was het de auteur niet mogelijk in dit betrekkelijk kort bestek alle kwesties volledig te behandelen. Soms moest het meer bij aanduidingen en korte weerleggingen blijven, maar de literatuurverwijzing in de noten kan de belangstellende lezer verder helpen.

Dit boek roept het verlangen wakker naar positieve studies over de omstreden zaken, die ook voor het

kerkvolk goed leesbaar zijn en ook onze jongeren kunnen helpen in deze tijd.

Het boek van dr Arntzen is eenvoudig, maar keurig uitgegeven, gezet in kleine letter en kost f 10,75.

☆☆☆

Dr G. Melles:
Albertus Pighius en zijn strijd met Calvijn over het liberum arbitrium.
Uitgave van J. H. Kok B.V., Kampen 1973.

In deze dissertatie behandelt dr G. Melles het vraagstuk van de wils-vrijheid, zoals daarover strijd is gevoerd tussen de Nederlandse Albertus Pighius en Calvijn. Na een introductie, deels aan het onderwerp en deels aan Pighius gewijd, geeft hoofdstuk II een korte weergave van Pighius' geschrift „De libero hominis arbitrio et divina gratia”. Calvijns antwoord in hoofdtrekken wordt in het volgende hoofdstuk weergegeven, terwijl hoofdstuk IV een nadere vergelijking van beider standpunt biedt. In het laatste hoofdstuk geeft de auteur een korte evaluatie. Een literatuurlijst besluit het geheel.

Deze dissertatie is van zuiver dogma-historische aard en geeft op duidelijke wijze de standpunten van de beide tegenstanders weer.

Het onderwerp raakt een belangrijk gegeven in de theologische discussies en hangt met vele andere onderwerpen samen, die in dit boek dan ook ter sprake komen. Het specifiek Roomse en Reformatorische in de mensbeschouwing komt duidel-

delijk naar voren. Daarvoor leent zich het behandelende onderwerp ook bij uitstek.

Dr Melles stelt zich in de korte evaluatie geheel aan de zijde van Calvijn, hoewel hij in diens uiteenzetting soms fatalistische en deterministische trekken in de verdediging van Gods souvereiniteit aanneemt. Nader aangetoond wordt dit echter niet.

De correctie had wel iets beter gekund. Het werk is overigens fraai uitgegeven, zoals we dat van Kok gewend zijn.

☆☆☆

Dr Otto J. de Jong:
Nederlandse kerkgeschiedenis.

Onder de Nederlandse kerkgeschiedenis verstaat Prof. De Jong in aansluiting aan een algemene omschrijving van de kerkgeschiedenis door Karl Barth het door de bijbelse leerstof gevormde stuk nederlandse geschiedenis. Deze omschrijving sluit naar het oordeel van de auteur geen enkele groep bij voorbaat uit, want hij wil niet weten van een belijdenis van die bijbelse boodschap als grens van de kerkelijke geschiedschrijving. Zo valt het te verstaan, dat in dit boek alle „kerkelijke gemeenschappen” aan hun trekken komen: de Rooms-Katholieke Kerk, de Nederlandse Hervormde, de Gereformeerde Kerken in Nederland, welke schakering ook, enz. En dit gebeurt met een kennis van zaken vaak tot in details toe, die met respect vervult. Uiteraard valt het leeuwenaandeel van dit boek aan de grotere kerken toe, maar van de kleinere wordt toch ook vaak heel wat meegedeeld, wel op krappe, maar tegelijk knappe wijze.

—o—

Prof. De Jong's begripsbepaling van de kerkgeschiedenis brengt mee dat hij zoveel mogelijk zuiver refere-rend schrijft. De lezer moet zelf zijn oordeel maar opmaken, tenminste in vele gevallen, al wil dit niet zeggen dat de auteur geen achtergronden laat zien. Dat doet hij juist wel, maar op de boven omschreven wijze. Voor wat de feiten betreft, in de weergave daarvan is wel een zeer grote mate van objectiviteit bereikt. Typerend in dit opzicht is een zin als deze — het gaat om het bijeenkomen van de „generale synode” der Ned. Herv. Kerk op 31 oktober 1945 te Amsterdam: „Voorbijgaande aan het feit dat de gereformeerde kerken al in de vorige eeuw landelijke synoden hadden gekend werd deze hervormde synode als de eerste na die van Dordrecht aangeduid”, pag. 400. Hier spreekt vermoedelijk tegelijk de „oecumenische gezichtshoek”, waarvan de omslag van het boek melding maakt, een woordje mee.

Hiernaast treft — en ook in dit opzicht draagt dit boek het stempel van onze tijd — dat vrij brede aandacht gegeven wordt aan de betekenis van de kerk(en) voor de samenleving. De mogelijkheid daartoe lag trouwens reeds in de begripsbepaling van wat kerkgeschiedenis is opgesloten.

Hoe men deze opzet waardeert hangt mede af van eigen standpunt t.a.v. kerk en confessie.

We volstaan met deze kenschetsing, merken echter op dat de jongste geschiedenis van onze kerken op pag. 416 niet geheel juist is weergegeven.

Het boek is keurig in stevige linnen band uitgegeven door G. F. Callenbach B.V. De prijs bedraagt f 49,50.

G. Janssen

Geert Boogaard. Uit: Met dank aan de Joden
Uitgeverij G. F. Callenbach N.V. - Nijkerk

Jezus de Nazarener, de koning der Joden

*Het staat er wel
met kapitale letters,
alsof iemand zeggen wil:
overdekt dit
en mediteer,
maar al waren die letters
tweemaal zo groot,
Wij zouden ze niet
gelooven,
want wie kan dat?*

*Wie herkent in
dit lichaam,
dit naakte,
dit geslagene,
in dit hoofd met een kroon
van doornen,
in deze tentoongehangen
Jood
de Messias?*

*Wat is er gebeurd,
en wat gedaan door
Zijn hand?
Gestorven is
Zijn volk,
vergast,
er verschijnen dagelijks,
dagelijks getuigen voor*

*de rechtbank,
zij vertellen van Eichmann,
Rajakowitsch,
en niet te vergeten van
de kamparts Lukas,
de man die de Joden
sorteerde:
zij links
en zij rechts.*

*Wie gelooft er in deze
Messias?
Wie kan dat?
Geen Jood en
geen Griek!*

*Nee gemeente,
ook gij niet,
gij niet beter
dan Israël;
ogen, verstand
en de Schriften,
zij worden geopend,
niets is
uit ons,
en alles moet wachten,
alles en allen,
toldat Israël zijn Messias
herkent.*

C. VEENHOF - KAMPEN

Persschouw

„De wereld valt mee” — dat is een slogan die in de „nieuwe theologie” en haar adepten zeer geliefd is!

Met een wonderlijk optimisme heft men die in allerlei situaties en variaties aan. Er is zelfs gezegd dat er in de wereld reeds zoveel christendom is gerealiseerd dat men wat de toekomst betreft niet optimistisch genoeg kan zijn. Prof. Kuitert sprak er eens van dat dat beter worden van de wereld ten slotte tot een zo hoge graad zal zijn voortgeschreden dat men zal kunnen zeggen: **Nu zijn we er!** Nu is het Koninkrijk Gods gerealiseerd.

Minister Den Uyl is — al is het vanuit andere vooronderstellingen — ook optimistisch ten opzichte van de toekomst. Er is reeds heel veel ten goede veranderd, zei hij onlangs.

Aan deze visies dacht ik toen ik enkele weken geleden getroffen werd door het bijna dagelijks voorkomen van een bepaald soort berichten waarvan ik hier een bloemlezing laat volgen.

Ze zijn letterlijk uit radioberichten, kranten en tijdschriften overgenomen.

— In ons land zijn ongeveer 250 „koopdagen”, d.w.z. dagen waarop de mensen in winkels, magazijnen enz. hun noodzakelijke levensbehoeften kunnen kopen. Op deze dagen wordt daarin in totaal voor ongeveer 250 miljoen gulden aan winkelwaar gestolen.

— Berichten over winkelroof, al dan niet gepaard met geweld, vullen met pijnlijke regelmaat de kolommen in de dagbladen. Deze vorm van criminaliteit lijkt het laatste half jaar in de drie grote steden Amsterdam, Den Haag en Rotterdam te escaleren. Vorige week stond Den Haag in het nieuws toen de heer R. Schreuder het besluit nam zijn zaak van luxe-artikelen op te heffen omdat hij de winkelroof niet langer het hoofd kon bieden. De juwelier Briedé was hem al voorgegaan. In de kledingzaak Second Skin in de Haagse Panderpassage staat de bedrijfsleiding voor grote problemen. Al zeven maal lag deze zaak op de route van inbrekers. De heer R. Schreuder vertolkt met zijn uitspraak „Zonder machinegeweer kun je hier geen zaak meer drijven” de gevoelens van velen.

Werden vroeger de meeste diefstallen in de nachtelijke uren gepleegd, sinds 1970 neemt het aantal winkelmisdrijven overdag sterk toe. Voorts zijn er tekenen die er op wijzen dat niet meer de professionele inbrekers de boventoon voeren, maar amateurs. „Een moeilijk definieerbare groep”, zegt een woordvoerder van de Haagse politie. „Je zou het gewoon gajes kunnen noemen, tuig van de straat. Het is geen onderwe-

reld, maar allerlei ongeregeld dat met de dag brutaler wordt. Gewoon jongelui in leren jassen, brutaal als de raven.

De winkelroof — moderne stijl — verloopt niet in alle stilte en geheimhouding. Schreuder: „Ze komen binnen en pakken onder de ogen van het winkelpersoneel wat ze willen hebben. En als je er wat van zegt, slaan ze de hele zaak in de poeier. De laatste maanden is er uit mijn zaak voor duizenden aan luxe voorwerpen verdwenen.”

— De winkelroof gaat in de drie grote steden onverminderd door. Een sterk staaltje greep onlangs plaats in het betonnen hart van Rotterdam, de Lijnbaan. In het volle licht van de schijnwerpers gooiden twee mannen een winkelruit van een grote kledingzaak in en begonnen rustig de rekken met kledingstukken uit het bedrijf te halen. Zelfs de aangeklede modepoppen werden niet vergeten. Terwijl het publiek als aan de grond genageld toekeek. Vandaag zullen de kranten weer melding maken van nieuwe gevallen van winkelroof. En morgen en overmorgen. Het logboek wordt steeds dikker. Ingewijden voorspellen dat vele winkeliers zich de komende maanden van een vuurwapen zullen voorzien. De angst groeit.

— Op één dag werden in Rotterdam 65.000 sigaretten uit een container gestolen. Uit een modemagazijn voor duizenden guldens mantels en jassen. Uit een Grieks-Orthodoxe kerk drie ikonen, een kostbare bijbel en een bisschopskruis. In Bodegraven stal men een grote partij kaas. Uit een klooster een kostbare verzameling postzegels. En uit het Frans-Hals-museum in Haarlem vier zeer kostbare schilderijen.

— Er is een ontstellende toeneming van inbraken bij particulieren en bedrijven gedurende de laatste jaren te constateren. Hier volgt een overzicht daarvan. Het eerste cijfer geeft aan de inbraken bij bedrijven, het tweede bij particulieren.

1965:	16.138	7.996
1966:	21.067	8.373
1967:	25.142	8.348
1968:	27.592	10.319
1969:	34.234	10.938
1970:	43.373	11.562
1971:	57.084	12.341

— In 1972 zijn ruim 65.000 gevallen van diefstal met braak ter kennis van de politie gekomen. Dat is ruim 2½ maal zoveel als vijf jaar en ruim 5 maal zoveel als tien jaar geleden.

In 1949 kwamen 4000 gevallen voor. Aldus heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek gemeld. In de grote steden is het aantal inbraken naar verhouding vier tot zes maal zo groot als op het platteland. Het ophefpercentagespercentage daalde in de laatste tien jaren van 41 tot 27. In 1972 werden bijna 18.000 verdachten gekend, waarvan 10.800 mannen van 18 jaar of ouder en 6.800 jongens beneden 18 jaar.

— Niet alleen het aantal inbraken, maar ook het bedrag per inbraak nam in 1972 schrikbarend toe, aldus het verslag over 1972 van de Nederlandse Unie van Schadeverzekeraars. Geliefde objecten van inbrekers waren radio- en televisietoestellen, kleding, tabak en antiek.

— De Nederlandse Spoorwegen worden de laatste jaren geplaagd door een toenemende baldadigheid van de jeugd. De spoorwegrecherche vreest dat het aantal vernielingen dat de jeugd aanbrengt op stations, baanvakken en in treinen, dit jaar wel tot vierhonderd zal oplopen. In 1971, toen men bij de N.S. het aantal gevallen van vernieling voor het eerst ging „turven” werden er nog slechts ongeveer tweehonderd gevallen van vernieling geregistreerd. De jeugdbaldadigheid uit zich, behalve in vernielzucht zonder meer,

bijvoorbeeld ook in het zogenaamde 'machinistje-pestende', waarbij de jeugd de N.S.-machinisten de stuipen op het lijf jaagt door zo lang mogelijk op de spoorbaan te blijven staan of liggen en pas op het laatste moment voor de aanstormende trein weg te springen. Het gooien van stenen naar de treinen is volgens de spoorwegen een soort sport geworden: gemiddeld tien keer per week gooit de jeugd stenen naar passerende treinen. Men schroomt er zelfs niet voor de N.S. met luchtbuksen te bestoken.

— „Een crimineel jaar, 1972”. Geen uitspraak van een politiefunctionaris, zoals men zou verwachten, maar een constatering die komt van de kant van de schadeverzekeraars. In de assuradeurswereld heerst grote onrust over de „ontstellende toename” van het aantal inbraken bij particulieren en bedrijven. Wat 1972 betreft, viel ten opzichte van het jaar daarvoor een stijging van 20 tot 25 percent aan inbraakmeldingen bij schadeverzekeringsmaatschappijen te constateren. „Onze maatschappij werd zelfs met een percentage van 30 geconfronteerd,” zegt mr. C. D. Henny (46), directeur van Nationale Nederlanden Schadeverzekeringsmaatschappij, tevens voorzitter van de Vereniging van Brand-assuradeuren (tot wier terrein ook de inbraakverzekering behoort).

— De criminaliteit en het geweld nemen toe. De statistieken bewijzen het. Er is één troost, zij het een schrale. Het is geen specifiek Nederlands probleem. Nagenoeg alle landen kampen met dezelfde vraagstukken.

J. Selosse, onderzoeker bij het Centre de formation pour l'éducation surveillée in Frankrijk en L. Lenke van de Universiteit van Stockholm in Zweden hebben de criminaliteit in vijf Europese landen (Oostenrijk, Frankrijk, Italië, Zweden en het Verenigd Koninkrijk) onderzocht. Hun overzicht toont aan een algemene toename van het aantal diefstallen met geweldpleging, opzettelijke mishandelingen en geweldsdelicten gericht tegen de openbare orde, terwijl het aantal seksuele misdrijven onveranderd blijft evenals het aantal moorden.

— Nederlands schaarse bossen worden bedreigd door een golf van „welvaartsvuil”. Vooral de natuurgebieden langs autowegen hebben zwaar te lijden van een stortvloed van afgedankte koelkasten, wasmachines, fornuizen, bedden, matrassen, huisvuil en puin.

Mensen die een dagje naar buiten gaan, blijken vaak „in één moeie” hun afdankertjes kwijt te willen raken.

Beleefde „schillen en dozen” laten zij bij hun vertrek het meegebrachte, uitgediende, grove welvaartsvuil achter. Zelfs oude auto's worden regelmatig in onze bossen gedumpt. Staatsbosbeheer is over de sterk toenemende vervuiling zo ongerust, dat zij hard wil gaan optreden tegen de clandestiene stortingen.

— „De Kamerleden v. d. Mey, Kruisinga en Tolman hebben minister Pronk vragen gesteld omtrent 50 miljoen broden, die in de vuilniszak terecht zouden komen. Is het nu geen grote zothed, dat deze mensen zich met zo iets bezig houden.

Stel nu eens, dat er in Nederland 12½ miljoen broodtende mensen zijn. Dan gooit iedere Nederlander per jaar vier broden weg. Dat is per kwartaal een brood. Stel nu dat een brood uit 26 sneden bestaat dan is dat per week 2 sneetjes brood. Per dag betekent het dat men, ja iedere Nederlander, plm. 1/4 snee brood weggooit. Nou voor mij mag dat hoor. Zelfs de vragenstellers zal het vaak genoeg overkomen dat het brood bijv. na het weekend ook in hun broodtrommeltje op weg naar 'n vergadering een beetje hard ligt te rammelen en dan hoeft dat ook voor hen niet meer. Daarbij komt nog, dat er tegenwoordig voor dat

soort afval geen belangstelling meer is. Ging dat vroeger niet naar een schillenman die dat wekelijks bij ons afhaalde? Voor mij mag het net zo goed als het doordraaien van fruit en groente.”

— De Nederlander is in het afgelopen jaar niet alleen veel meer sigaretten gaan roken, hij is ook veel meer sterke drank gaan drinken en hij heeft meer gesnoept dan in het jaar daarvoor.

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) heeft becijferd dat het sigarettenverbruik met ruim twee miljard stuks of ongeveer tien procent is toegenomen tot 21,7 miljard. Het verbruik van jenever en ander gedistilleerd steeg met 24.000 hectoliter tot 303.000 hectoliter. Dit was een stijging van ongeveer 8,5 procent.

Sinds 1967 is het drinken van gedistilleerd in ons land ieder jaar met ongeveer tien procent gestegen, behalve van 1970 op 1971, toen de stijging ongeveer vijf procent bedroeg. Het resultaat is, dat er in 1972 ongeveer vijftig procent meer gedistilleerd werd gebruikt dan in 1967. Aan suiker werd 553 miljoen kilo verbruikt, dat is 24 miljoen kilo meer dan in 1971. Het suikerverbruik lag in 1972 ook enige procenten boven het verbruik van de jaren 1967 tot 1969. In 1970 had het verbruik een top van 562 miljoen kilo bereikt.

In Nederland wordt jaarlijks aan tabakswaaren, sterke drank en zoetigheden voor 6 miljard gulden geconsumeerd.

— Dezer dagen is men op het spoor gekomen van een ronsselorganisatie die door geknoei met kinderbijslaguitkeringen, belastingfraudes, ontduiken van sociale wetten met betrekking tot nederlandse werknemers die in het buitenland werken jaarlijks het rijk voor ongeveer 40 miljoen oplichten. De voorzitter van de Raad van Arbeid van Venlo verklaarde: „Kolossale bedragen worden op deze wijze onttrokken aan de gemeenschap en sociale zekerheidskosten. Voorts worden goedgelovige werknemers het slachtoffer, doordat zij denken in Nederland te zijn verzekerd, maar dit in genen dele zijn.” In de „linkse” pers werd nog al eens geschreven dat het signaleren van misbruik van de sociale voorzieningen beledigend was voor de werknemers! Is het bovenstaande ook zo iets?

— Toon Hermans zei dezer dagen: „We weten nou allemaal dat de mens went aan alles. Ook aan de generatie en decadentie — wel, wij zijn al dermate gewend aan een voortgaande „mensontwaardiging”, dat een werk, dat wij een tiental jaren geleden nog je reïnte pornografie noemden, nu al doorgaat voor een artistieke prestatie. Als je het mij vraagt is het evenwicht zoek en dientengevolge het oordeel vertroebeld. Ik zie een brutale vervuiling van het geestelijk leefklimaat — er hangt een soort artistieke stank, die minstens even opzettelijk wordt veroorzaakt als de schoorsteenstank, omdat de zogeheten „artistieke creatie” in vele gevallen niets anders is dan een gewiekst-gecamouflerde commerciële zaak, speculerend op de laagste instincten in de mens — en uiteraard op zijn portemonnee.

Minister Den Uyl verklaarde dezer dagen: „Wij zijn met zijn allen onderweg naar een betere wereld, die meer vertrouwen tussen de mensen onderling moet brengen. De verbetering in de onderlinge verhoudingen zal op den duur de criminaliteit terugdringen.”

Kerknieuws

Bedankt voor Loosdrecht: Ds J. H. Veeffkind te Krommenie.

Aangenomen naar Leerdam (vac. W. Vis): Ds G. van Keulen te Ermelo.

Conventsvergadering — Op de Conventsvergadering, gehouden op zaterdag 24 november j.l. te Bunschoten-Spakenburg, werd met 60 stemmen voor, tien tegen en 19 onthoudingen besloten een kerkverbandelijk samenleven met elkaar aan te gaan volgens nader te formuleren regels. De Conventsvergadering moest om der wille van de tijd worden geschorst en zal D.V. worden voortgezet op zaterdag 15 december a.s. te Bunschoten-Spakenburg of te Utrecht. De tweede zitting zal dan beginnen om 10.00 uur.

Nieuws uit breder kring

Geboortelieden Herv. Kerk

De hervormde synode is het nog niet eens geworden over een nieuwe aanpak van haar zogenaamde geboortelieden. De commissie, die een rapport over deze zaak op tafel had gelegd kreeg het verzoek de synodale discussie in haar rapport te verwerken, dat dan volgend jaar opnieuw in de synode zal komen.

Kritiek op beleid Geref. Kerken (synodaal)

De Amerikaanse christian reformed churches zijn diep bezorgd over de koers van de Nederlandse gereformeerde kerken. Dit bleek ter synode uit de toespraak van de (hulp)professor J. H. Stek uit Grand-Rapids. Hij meldde, dat het de chr. reformed churches in toenemende mate moeilijk valt om de gereformeerden nog voluit als zusterkerk te erkennen.

Hij wees op een groeiende vervreemding tussen de Amerikaanse en Nederlandse gereformeerden als gevolg van de betrokkenheid van de Nederlandse gereformeerden bij de Wereldraad van Kerken en bij de Hervormden.

Appelschrift

Vijf predikanten van de gereformeerde kerken (syn.) hebben een appel tot de gereformeerde synode gericht, waarin zij vragen om een ondubbelzinnige afwijzing van de nieuwe theologie.

Het voortbestaan van de gereformeerde kerken staat huns inziens op het spel.

De vijf predikanten zijn: Ds M. P. van Dijk te Nunspeet, Dr E. Maselink te Rotterdam, Ds E. J. Oomkes te Uithuizen en Ds M. Vreugdenhil te Nijkerkerveen. Zeventien gereformeerden, onder wie twee hoogleraren, hebben hun sympathie met het stuk betuigd. De opstellers van het appelschrift wensen, dat de belijdenis van de kerk wordt gehandhaafd tegenover de voorgedragen visie van mannen als Prof. Kuitert en Prof. Augustijn. De kerken mogen niet aan verdere verwarring en dwaling worden prijsgegeven.

Hervormden en Lutherse

Lidmaten van de hervormde kerk kunnen gastlid worden van een lutherse gemeente. Zij hebben dan precies dezelfde rechten als een gewoon lid van de lutherse kerk. Een en ander op grond van de overeenkomst (consensus) tussen

de hervormde en lutherse kerk van 1956. Aldus heeft de lutherse synode in haar najaarszitting besloten.

Binnenkort verschijnt:

in de reeks

De Voorzeide Leer

over

DE HEILIGE SCHRIFT:

Ds C. Vonk,

RICHTEREN

Intekenprijs tot 31 december 1973 f 29,50, daarna f 35,—.

Gaarne zenden wij U een volledig prospectus over deze unieke Schriftverklaring!

Firma

Wesdijk, Liebeek en Hooijmeijer
Singel 55 — Postbus 2.
Barendrecht.

ETHISCH KOMMENTAAR

door Prof. Dr. J. Douma en Prof. Dr. W. H. Velema

Zojuist zijn prof. Douma en prof. Velema de serie Ethisch Commentaar begonnen, waarin allerlei fundamentele en actuele onderwerpen uit de ethiek behandeld zullen worden. De schrijvers willen aan hen die in de morele verwarring van deze tijd hun weg zoeken een handreiking bieden. Zij nemen daarvoor hun uitgangspunt in de Heilige Schrift om vandaaruit de juiste weg te kunnen vinden. De opzet is om twee deeltjes per jaar te laten verschijnen.

HOMOFILIE / Prof. Dr. J. Douma

Als eerste deel van de serie verschijnt Homofilie. Prof. Douma haalt veel interessant materiaal naar voren, bijv. over de homofielenvervolging in Nederland (± 1725) en over de schorsing van één der eerste Afgescheiden predikanten.

Het kernstuk van de studie wordt gevormd door de behandeling van de bekende teksten uit de Schrift, Gen. 19; Lev. 18 en 20 en Rom. 1. Daarnaast komen kwesties als aangeboren of verworven en de al of niet geneeslijkheid aan de orde.

De schrijver acht het onderscheiden tussen homofilie en homosexualiteit van belang en wijdt tot slot een passage aan de pastorale zorg voor homofielen.

Omvang 108 pag. - prijs f 7,90.

Boekhandel - antiquariaat - uitgeverij

TON BOLLAND

Prinsengracht 493, Amsterdam, tel. 020 - 22 19 21

Verkrijgbaar bij de boekhandel.

TE KOOP

- 1e **Te koop in Wezep (Gld.)** pracht woonhuis (2 onder 1 kap) met garage. Vraagprijs f 72.000,— k.k. Aanvaarding plm. mei '74. (Royale hypotheek is mogelijk.) Wezep — bos en hei.
- 2e Prachtige stacaravan (6 sl.pl.) in bosrijke omg. te **Harderwijk**. Volledig nieuw gestoffeerd en gemeubileerd met heerlijke verwarming. Prijs f 12.750,— (of: f 5000,— contant en f 156,— per maand, ged. 5 jaar). Lage pacht. Harderwijk — bos en strand.
- 3e Fantastisch mooi uitgevoerde mob. bungalow (ook compl. gestoffeerd en gemeubileerd) op part. terrein (bosrijk) omgeving **Putten**. Geschikt voor permanente bewoning en/of recreatie. Prijs f 19.750,— (of: f 7.500,— contant en f 225,— per maand (ged. 8 jaar). **Let wel: fiscaal** interessant en eigen bezit t.z.t.

Bel vandaag: Elburg — Telefoon 0 5250 - 1751.

Het heeft de Heere behaagd van onze zijde weg te nemen mijn innig geliefde man, onze geliefde vader, grootvader en overgrootvader

GERRIT VAN HERWIJNEN

in de ouderdom van bijna 83 jaren.

Mijne genade is u genoeg"
II Cor. 12:9b

G. C. van Herwijnen-
van Vugt

Almkerk:

C. W. van Helden-

van Herwijnen

K. A. van Helden

Remscheid (W.-Dld):

E. A. Klewitz-

van Herwijnen

J. J. Klewitz

Zeist:

W. A. van Oene-

van Herwijnen

P. J. van Oene

Capelle a.d. IJssel:

A. P. Goossen-

van Herwijnen

E. J. Goossen

Kleinkinderen en

achterkleinkinderen

Almkerk, 20 november 1973
Almweg 3

De begrafenis heeft inmiddels plaatsgevonden op vrijdag 23 november op de begraafplaats „De Laatste Eer” te Almkerk.

Te koop aangeboden:

2 AUPING

STAALDRAAD

WITTE LEDIKANTEN

ruim 1 jaar gebruikt.

90 x 200 cm. f 50,— p. st.

Ook apart.

Telefoon 03404 - 18438.

Drukkerij »Steenbergen«

★

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukwerk

ZEIST - TELEFOON 03404 - 12452

Redactieleden

Ds H. Amelink

Ds G. Janssen

Drs H. de Jong

D. W. L. Milo

Prof. C. Veenhof

Drs H. E. S. Woldring

Adres van de Redactie

Ds H. Amelink,

Lekdijk 82 b,

Langerak (Z.-H.)

Tel. 0 1843 - 232

Advertenties en druk

Drukkerij

„Steenbergen”,

Slotlaan 220, Zeist.

Tel. 0 3404 - 12452

Abonnementsprijs:

f 20,— per jaar

f 10,50 per halfjaar

f 5,50 per kwartaal

Buitenland: Europa

en zeepost f 30,—;

Luchtpost f 50,—

Geref. Persvereniging

„Opbouw”

Abonnementenadministratie

Rotterdamse Rijweg

174, Rotterdam-8

Tel. 010 - 153535

Giro 40.49.45

Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.